

Wkład Kresowiaków w powstanie i rozwój Śląskiej Akademii Medycznej

Settlers from borderland: their contribution into foundation
and development of the Silesian University of Medicine

Beata Prudel

STRESZCZENIE

Dynamicznemu rozwojowi przemysłu ciężkiego, w tym przede wszystkim górniczo-hutniczego, zawsze towarzyszą ujemne skutki zarówno dla środowiska, jak i dla populacji zamieszkałej na danym terenie (urazy oraz choroby spowodowane zatruciem środowiska). Stało się to zauważalne także na Górnym Śląsku (GŚ) dotkniętym po 1945 r. ogromnymi brakami kadrowymi i organizacyjnymi służby zdrowia, spowodowanymi m.in. okupacją hitlerowską.

We wrześniu 1939 r. wielu lekarzy polskich opuściło GŚ w obawie przed grożącymi im prześladowaniami ze strony hitlerowskich Niemiec. Zagrożeni poczuli się przede wszystkim lekarze zaangażowani wcześniej w działalność społeczno-niepodległościową. Ci, którzy pozostali, byli prześladowani i więzieni. Według niemieckiego spisu z 1940 r., na GŚ przebywało 132 lekarzy z pracujących tu do 1939 r. W samych Katowicach ze 163 lekarzy pozostało tylko 28. Niemcy powstałe braki uzupełniali lekarzami sprowadzonymi z Rzeszy, ci w 1945 r. wycofali się razem z armią niemiecką.

Po zakończeniu II wojny światowej bardzo niekorzystna sytuacja służby zdrowia na GŚ, zwłaszcza kadrowa, zaczęła się stopniowo poprawiać dzięki powrotowi lekarzy, którzy wcześniej musieli uciekać z GŚ, a przede wszystkim dzięki napływowi lekarzy z terenów wschodnich, pozostałych poza granicami Polski, w wyniku decyzji konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie (17.07–02.08.1945 r.). Brak jest dokładnych danych, ilu lekarzy Kresowiaków przybyło na GŚ.

W Śląskiej Akademii Medycznej (ŚAM) znajdują się głównie źródła archiwalne (akta osobowe, akta przewodów doktorskich i habilitacyjnych) zatrudnionych w niej Kresowiaków. Zasadniczym zadaniem tego opracowania jest omówienie sylwetek lekarzy Kresowiaków, którzy wnieśli istotny wkład w powstanie i rozwój ŚAM. Nowo powstała uczelnia rozwiązała dla GŚ bardzo ważny problem ochrony środowiska naturalnego i zdrowia jego mieszkańców. Wybitne zasługi lekarzy Kresowiaków dla rozwoju myśli medycznej oraz wychowania następnych pokoleń są ważną częścią integralną wszystkich osiągnięć ŚAM.

Gabinet Lekarsko-Dentystyczny w Rybniku

ADRES

DO KORESPONDENCJI:

Lek. dent. Beata Prudel
44-200 Rybnik
ul. Smolna 15 G
tel. 501 058 048
e-mail: jrauch@poczta.onet.pl

Ann. Acad. Med. Siles. 2012, 66, 3, 63–72
Copyright © Śląski Uniwersytet Medyczny
w Katowicach
ISSN 0208-5607

SŁOWA KLUCZOWE

Kresowiacy na Górnym Śląsku, rozwój Śląskiej Akademii Medycznej, leczenie na Górnym Śląsku po II wojnie światowej

ABSTRACT

The dynamic development of heavy industry, especially mining and metallurgy, always brings about negative effects both for the environment and for the local population. This is what happened in the region of Upper Silesia after 1945. These negative phenomena included, in particular, injuries and illnesses caused by environmental pollution. This deteriorating situation made the inhabitants aware of the shortcomings in the healthcare, both in the sphere of organization and medical staff, caused among others, by the Nazi occupation.

In September 1939 many Polish doctors had left Upper Silesia threatened by persecutions from the Nazi Germans. Especially the doctors who had been involved in social activities and Silesian liberation movements felt threatened. Those who chose to stay were imprisoned and persecuted. According to the German census from 1940, of all the doctors working there before 1939 there were only 132 left. In Katowice, only 28 doctors remained in the city, out of 163.

The Germans supplemented the shortage of healthcare staff by doctors brought from the Reich, those, however, withdrew with the German army in 1945.

After the Second World War, the above-mentioned unfavorable situation of the Upper Silesian healthcare, especially the shortage of medical staff, began to improve steadily. The doctors who had earlier escaped from the region started to come back; but above all, doctors-settlers arrived from the eastern regions excluded from the territory of Poland after Teheran, Yalta and Potsdam conferences (17 July – 2 August 1945). It is not known exactly how many doctors arrived to Upper Silesia from the Eastern Borderland region.

The Silesian University of Medicine keeps in its archives such documents as personal files, records from doctoral and postdoctoral studies of the Eastern Borderland doctors who worked for the University. The aim of this treatise is to present the profiles of the Eastern Borderland doctors who contributed to the foundation and development of the Silesian University of Medicine, which relieved the region from its environmental and health problems.

The prominent contribution of Eastern Borderland doctors to the medical thought and upbringing of the next generations constitute a significant share of the achievements of the Silesian University of medicine.

KEY WORDS

settlers from Eastern Borderland in Upper Silesia, development of the Silesian University of Medicine, healthcare in Upper Silesia after the Second World War

Najważniejsze decyzje polityczne i terytorialne w 1939 r. dotyczące Polski, w tym również Górnego Śląska (GŚ), zostały zawarte w pakcie Ribbentrop-Mołotow z 23 sierpnia 1939 r. z późniejszymi dodatkowymi ustaleniami. W jego wyniku Niemcy zagarnęły 186 000 km² z 21 800 000 mieszkańców, czyli 47,9% obszaru, a Związek Sowiecki (dalej ZSRR) 202 000 km² z 13 400 000 mieszkańców, czyli 52,1% obszaru Polski przedwojennej [1,2].

Biorąc pod uwagę podział administracyjny kraju sprzed 1939 r., Polska utraciła, w całości lub częściowo, 5 województw wschodnich (białostockie, wileńskie, nowogródzkie, poleckie i wołyńskie) oraz 3 południowowschodnie (lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie). Ogółem w wyniku II wojny światowej Polska utraciła na wschodzie 214,2 tys. km² swego terytorium [1], na którym w okresie przedwojennym mieszkało 13 021 300 ludności, to

jest 1/3 mieszkańców Polski przedwojennej (35 100 000) [1,2]. Górny Śląsk w całości znalazł się pod okupacją niemiecką.

Wybuch II wojny światowej znacznie pogorszył dostępność do lekarzy i usług medycznych, zwłaszcza ludności polskiej na Śląsku. Wielu lekarzy polskich pośpiesznie opuściło Śląsk przed wkroczeniem Niemców we wrześniu 1939 r. Ci, którzy pozostali, byli prześladowani i więzieni. Według niemieckiego spisu z 1940 r., na GŚ pozostało tylko 132 lekarzy, np. w Katowicach ze 163 lekarzy pozostało tylko 28 [4]. Niemcy powstałe braki uzupełniali lekarzami sprowadzonymi z Rzeszy, ci w 1945 r. wycofali się wraz z uciekającą armią niemiecką.

Po zakończeniu wojny trudna sytuacja kadrowa służby zdrowia na GŚ ulegała stopniowej poprawie dzięki powrotom lekarzy zmuszonych do ucieczki we wrześniu 1939 r. oraz napływowi nowych z innych regionów Polski, przede wszystkim z Kresów. Było to wynikiem wspomnianych zmian terytorialnych Polski dokonanych w czasie II wojny światowej za sprawą tzw. koalicji antyhitlerowskiej – Ameryki, Anglii i Rosji, na konferencjach w Teheranie (1943 r.), Jałcie (1945 r.) i Poczdamie (17.07–02.08.1945 r.). Na konferencjach tych ustalono wschodnią i zachodnią granicę Polski, wyrażono też zgodę na wysiedlenie Niemców z ziem zachodnich i północnych przyznanych Polsce oraz na „ekspatriację” Polaków z Kresów na opuszczone przez Niemców północne i zachodnie tereny Polski [5]. Tak więc II wojna światowa przyniosła Polsce zmianę granic na wschodzie i zachodzie oraz wielką wędrówkę, wręcz exodus, ludności polskiej.

Z przedwojennych Kresów, przyznanych ZSRR na podstawie wspomnianych już umów i traktatów koalicji antyhitlerowskiej, do Polski w latach 1944–1948 łącznie przybyło 1 503 263 osób. Dodatkowa ekspatriacja wymuszona „odwilżą” październikową miała miejsce w latach 1958 i 1959; wówczas przyjechało kolejne 257 000 osób. Dodając do tych liczb 117 212 uciekinierów przed rzezią ukraińską z lat 1943–1944, uzyskujemy liczbę 1 760 263 Polaków przybyłych do Polski ze Wschodu [6]. Wielu repatriantów pochodziło z najważniejszych ośrodków akademickich Polski przedwojennej, nierzadko byli to wybitni specjaliści, pracownicy naukowo-dydaktyczni uniwersytetów Lwowskiego i Wileńskiego, znakomita większość z nich miała proveniencje lwowskie.

Pod koniec 1945 r. pracowało w ówczesnym województwie śląsko-dąbrowskim już ponad 700 lekarzy [7]. Kilka lat później, w 1948 r., na 10 tys. mieszkańców Śląska przypadało statystycznie 3,2 lekarzy medycyny i 0,73 lekarzy dentyistów [4]. Dla porównania można dodać, że na koniec 1937 r. w ówczesnym województwie śląskim na 10 tys. mieszkańców przypadało 4 lekarzy [9].

Do końca pierwszej połowy XX w. GŚ nie miał własnego zaplecza naukowo-badawczego w zakresie ochrony zdrowia i życia mieszkańców [10].

Powołanie w tym regionie wyższej szkoły medycznej miało służyć przeciwdziałaniu negatywnym skutkom rozwoju przemysłowego. W dniu 01.12.1947 r. ówczesny wojewoda śląsko-dąbrowski, gen. Aleksander Zawadzki, wystąpił z inicjatywą utworzenia Akademii Lekarskiej na Śląsku, kierując się koniecznością zapewnienia ludności Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego właściwej opieki zdrowotnej, ważnym celem było również wykształcenie rodzimej kadry medycznej, znającej odrębne właściwości środowiska wielkoprzemysłowego i całą specyfikę kulturową regionu.

Inicjatywa wojewody Zawadzkiego znalazła pełne zrozumienie w Ministerstwie Zdrowia, które jeszcze w tym samym miesiącu powołało Komisję, pod przewodnictwem prof. Brunona Nowakowskiego – późniejszego pierwszego rektora Akademii Medycznej – do zbadania możliwości utworzenia uczelni medycznej na GŚ już w następnym roku. Opinia Komisji była pozytywna. W rezultacie na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 20 marca 1948 r. powołano Śląską Akademię Lekarską z Wydziałem Lekarskim i Oddziałem Stomatologicznym z siedzibą w Rokitnicy Bytomskiej. Bazą lokalową władz i administracji uczelni oraz zakładów teorii medycyny zostały budynki szpitalne Spółki Brackiej w Rokitnicy. Kliniki akademickie zorganizowano na bazie szpitali, głównie miejskich, Bytomia, Zabrze, Katowic, Chorzowa i innych miast śląskich [11].

Najważniejszym problemem, stawiającym pod znakiem zapytania powstanie uczelni, był niedobór kadry z odpowiednim wykształceniem i praktyką naukowo-dydaktyczną. Bardzo istotną pomoc w tym zakresie wnieśli Kresowiaci, przybywający w tym czasie na GŚ, w ramach tzw. pierwszej repatriacji (1944–1948).

Co spowodowało, że wielu wybitnych przedstawicieli ośrodków naukowych i akademickich Polski przedwojennej przybyło na GŚ,

nieposiadający ani tradycji, ani zaplecza naukowego? W dużej mierze zdecydował o tym przypadek, a także motywy, o których wspomina niniejsze opracowanie.

W zasobach archiwalnych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego znajdują się źródła, akta osobowe oraz wiele opracowań dotyczących Kresowiaków, którzy wnieśli istotny wkład w powstanie i rozwój ŚAM. Celem tego artykułu jest omówienie ich sylwetek. Byli to głównie absolwenci i przedwojenni pracownicy naukowo-dydaktyczni uniwersytetów Jana Kazimierza we Lwowie (UJK) i Stefana Batorego w Wilnie (USB). Oba te ośrodki znane były na wiele lat przed II wojną światową nie tylko w Polsce, ale i świecie z oryginalnych i innowacyjnych osiągnięć we wszystkich dziedzinach nauki, w tym w naukach przyrodniczych. Wystarczy tu wymienić takich uczonych, jak Antoni Cieszyński, Rudolf Weigl, Stefan Ślopek, Franciszek Gröer [12]. Reprezentowali oni wiele dziedzin nauki, m.in. fizykę, biochemię, chemię, biologię czy medycynę. Połączyła ich misja stworzenia od podstaw wyższego szkolnictwa medycznego na dziewiczych pod tym względem terenach GŚ.

Wszystkich Kresowiaków, którzy mieli udział w tworzeniu szkolnictwa medycznego i rozwoju lecznictwa na tych terenach, można podzielić na trzy grupy. Pierwsza to tworzący uczelnię od podstaw. Drugą grupę stanowili Kresowiaczy przybyli na GŚ w wieku kilku lub kilkunastu lat, którzy później ukończyli ŚAM i podjęli w niej pracę, osiągając kolejne stopnie i tytuły naukowe, tworząc nowe lub obejmując już istniejące katedry i zakłady. Do grupy trzeciej zaliczyć należy tych, którzy podjęli pracę w lecznictwie otwartym na GŚ, nie mając bliższych związków z ŚAM. W niniejszym opracowaniu, zgodnie z tytułem, zostaną przedstawione pierwsze dwie grupy.

Nie sposób rozpocząć omawiania udziału Kresowiaków w powstawaniu i rozwoju Akademii Lekarskiej w Rokitnicy Bytomskiej bez przypomnienia postaci, która zapoczątkowała całe przedsięwzięcie.

Dr med. **Feliks Stanisław Presser-Turski** urodził się we Lwowie 10 maja 1909 r. Dyplom lekarza uzyskał w 1935 r. na Uniwersytecie Poznańskim. Tam też doktoryzował się w 1939 r. W czasie wojny pracował we Lwowie i Warszawie, gdzie brał udział w powstaniu 1944 r. W 1945 r. udał się do Lublina, skąd otrzymał skierowanie na Śląsk, do dyspozycji generała Zawadzkiego, ówczesnego wojewody śląsko-dąbrowskiego. Rychło został mianowany naczelnikiem Wojewódzkiego Wydziału Zdrowia w Katowicach w randze wiceministra (23.03.1945 r.). W ciągu trzech lat pobytu na GŚ zorganizował i doprowadził do otwarcia kilkudziesięciu szpitali miejskich, przychodni oraz punktów pierwszej pomocy medycznej (pogotowie ratunkowe). Jego zasługą było stworzenie Państwowego Instytutu Przeciwrakowego (Instytut Onkologii) w Gliwicach, Instytutu Ortopedycznego w Piekarach Śląskich, Szpitala Chirurgii Urazowej w Bytomiu, ale przede wszystkim zespołu szpitalnego w Rokitnicy jako bazy dla mającej powstać Akademii Lekarskiej. W roku 1948 (01.05.1948 r.) został powołany do pracy w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej w Warszawie [13].

W tabeli I wymieniono osoby, które stanowiły trzon merytoryczny nowo powstającej Akademii Lekarskiej w Rokitnicy Bytomskiej. Pozostała kadra naukowa rekrutowała się z innych ośrodków akademickich kraju; na GŚ przybyła na podstawie nakazów ówczesnego Ministra Zdrowia. W tabeli II przedstawiono tych, którzy przybyli na GŚ jako dzieci i bardzo młodzi ludzie. Wchodzili w dorosłe życie dopiero tutaj, na GŚ.

Tabela I. Organizatorzy Śląskiej Akademii Medycznej od 1948 r. (wg *Słownika medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. I-V)

Table I. The organizers of Silesian University of Medicine (according to *The Dictionary of Medicine and Pharmacy Upper Silesia*, volume 1-5)

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
1	Prof. dr hab. Tadeusz Ceypek	15.05.1904 Lwów	laryngologia
2	Prof. dr hab. Tadeusz Ludwik Chorążak	06.08.1901 Lwów	dermatologia
3	Prof. dr hab. Władysław Chłopicki	20.06.1894 Krzemieniec na Wołyniu	neurologia, psychiatria
4	Prof. dr hab. Artur Aleksander Chwalibogowski	01.06.1899 Taniawa, woj. stanisławowski	pediatria

KRESOWIACY W ŚLĄSKIEJ AKADEMII MEDYCZNEJ

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
5	Prof.dr Klaudiusz Ciubra	13.11.1914 Łysiec, woj. stanisławowskie	higiena – epidemiologia
6	Prof. dr hab. Stanisław Cwynar	23.03.1906 Albigowa, pow. Łańcut studia Lwów – pierwsza praca Wilno	psychiatria – Lubliniec
7	Prof. dr hab. Kazimierz Władysław Dux, członek rzeczywisty PAN	9.06.1915 Kijów	Zakład Patologii Ogólnej
8	Z-ca prof. dr n. med. Adolf Erb	06.11.1906 Lwów	stomatologia zachowawcza
9	Prof. dr hab. gen. brygady WP Marian Mieczysław Garlicki	08.12.1908 Drohobycz, woj. lwowskie	ortopedia – Bytom
10	Mgr filozofii Andrzej Geisler	25.11.1909 Lwów	prac. techniczny Zakładu Fizyki Med. od 01.09.1948
11	Dr n. med. Marian Mieczysław Geisler	02.01.1907 Lwów	pierwszy dyrektor administracyjny ŚAM
12	Prof. dr hab. Tadeusz Ginko	02.04.1917 Kiejminy, pow. wileński	chirurgia ogólna
13	Prof. dr hab. Mieczysław Filip Głowiński	26.05.1899 Bydgoszcz, studia Lwów	ginekologia – położnictwo
14	Dr wszech n. lek. Kazimierz Golonka	24.07.1902 Trembowla, woj. tarnopolskie	neurologia, psychiatria czł. Senatu ŚAM
15	Prof. dr hab. Franciszek Józef Groer	18.04.1887 Bielsko, studia i praca Lwów	pediatria
16	Prof. dr hab. Mieczysław Jankowski	01.08.1896 Zborów, woj. tarnopolskie	chirurgia szczękowo-twarzowa
17	Prof. dr hab. Józef Japa	16.03.1910 Jadowniki, pow. brzeski, praca Lwów	choroby wewnętrzne – Katowice
18	Prof. dr n. przyr. Stanisław Józkiwicz	08.12.1910 Lwów	biochemia
19	Dr n. med. Józef Juszek	04.03.1914 Wilno	1952–1967 w Inst. Chir. Uraz. Piekarach Śl., jako ord. oddziału
20	Dr n. med. Bronisław Józef Kaźmirowicz	03.08.1916 Lwów	ortopedia – Bytom, Bielsko-Biała
21	Doc. dr Janina Krasowska	15.09.1907 Poniewież, pow. kowieński, woj. wileńskie	psychiatria
22	Prof. dr hab. Wacław Franciszek Kuśnierczyk	15.10.1908 Śniatyń, Ukraina	laryngologia
23	Dr n. med. Maria Irena Lachowicz	20.09.1909 Lwów	mikrobiologia
24	Z-ca prof. ŚAM lek. med. Witold Łobzowski	29.12.1907 Lwów	Katedra Organizacji i Ochrony Zdrowia
25	Prof. ŚAM Bolesław Tomasz Narbutt	06.04.1912 Taszkient	patomorfologia
26	Prof. dr hab. Tadeusz Józef Pragłowski	21.11.1903 Lwów	medycyna sądowa
27	Prof. dr hab. Stanisław Jan Prebendowski	26.07.1911 Lwów	biochemia
28	Prof. dr hab. Marian Puchalik	01.10.1904 Lwów	biofizyka
29	Prof. dr hab. Bogdan Romanowski	03.08.1909 Talne – Rosja	radiologia
30	Dr n. med. Bolesław Rutkowski	21.08.1915 Żeleznoczek (ZSRR), szk. powszechna Czerniowce na Bukowinie	pionier śląskiej anestezjologii, związany z ŚAM i Instytutem Onkologii
31	Prof. dr hab. Czesław Sadliński	10.06.1912 Zubow, woj. tarnopolskie	chirurgia ogólna

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
32	Prof. dr Leonidas Samochowiec	20.06.1923 Pohost k. Pińska, woj. poleskie	biochemia
33	Dr med. Kazimierz Spett	21.05.1920 Radymno, pow. jarosławski, studia Lwów	analitka medyczna (Zakład Chemii Fizjologicznej)
34	Prof. dr hab. Wojciech Starzewski	13.01.1902 Lwów	I Katedra Położnictwa i Ginekologii
35	Prof. dr Jerzy Adam Szafarski	9.09.1910 Tarnów, studia Lwów	Katedra Mikrobiologii
36	Prof. dr hab. Karol Bożydar Szymoński	31.08.1908 Chełm Lubelski, studia Wilno	choroby wewnętrzne, zakaźne, ftyzjatria
37	Prof. dr hab. Stefan Ślopek	01.12.1914 Skawa, pow. nowotarski, studia Lwów	mikrobiologia
38	Prof. dr hab. Zbigniew Franciszek Tabeński	17.02.1913 Drohobycz, woj. lwowskie	chirurgia dziecięca
39	Jadwiga Wanda Teuchmann – ukończone studia chemiczne na Uniwersytecie Lwowskim	ur. 19.07.1903 Chodorów, woj. stanisławowskie	adiunkt Kat. i Zakł. Chemii Ogólnej
40	Prof. dr hab. Witold Marian Trawiński	ur. 05.12.1890 Torkanówka na Podolu, studia Odessa	chirurgia, ortopedia
41	Prof. dr hab. Roman Wawryk	28.08.1920 Manajów, woj. tarnopolskie	ginekologia – Bytom
42	Prof. dr hab. Gabriel Wejsflog	05.03.1908 Baku, studia Lwów	ortopedia, traumatologia
43	Dr filoz. Marian Hipolit Wolańczyk	01.02.1888 Cieszanów, pow. lubaczowski, studia Lwów	pierwszy dyrektor Biblioteki Głównej ŚAM
44	Prof. dr hab. Adam Wolański	25.08.1919 Tłuste, pow. zaleszczycki, studia Lwów	choroby wewnętrzne – Katowice
45	Prof. dr hab. Bronisław Zawadzki	07.06.1903 Turbów, pow. berdyczowski	fizjologia
46	Dr hab. n. med. Władysław Zderkiewicz	19.08.1909 Chomęciska Duże, pow. zamojski, studia Lwów	ortopedia
47	Prof. dr hab. Jerzy Zieliński	06.05.1914 Ruda (Rumunia), studia Lwów	urologia

Tabela II. Nauczyciele akademicy ŚAM – związani rodowodem z Kresami (wg *Słownika medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. I–V)

Table II. University teachers of Silesian University of Medicine - lineage associated with the borderland (according to *The Dictionary of Medicine and Pharmacy Upper Silesia*, volume 1-5)

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
1	Prof. dr hab. Zygmunt Antoszewski	14.08.1920 Kuty, woj. stanisławowskie	anestezjologia
2	Dr n. farm. Wiesława Bielecka	03.01.1929 Śniatyń, woj. stanisławowskie	Zakład Chemii Fizjologicznej
3	Dr hab. n. med. Józef Bielski	26.03.1926 Lwów	Zakład Protetyki
4	Dr n. med. Maria Biskupska-Karasińska	21.05.1935 Równe, woj. wołyńskie	choroby zakaźne – Bytom
5	Dr n. med. Aleksandra Wąsowicz-Bober	02.01.1930 Lwów	radiologia
6	Dr n. med. Antoni Tadeusz Bober	13.02.1926 Równe, woj. wołyńskie	patomorfolog
7	Prof. dr hab. Barbara Borys-Buntner	16.09.1928 Lwów	endokrynolog, dośw. analityk med.

KRESOWIACY W ŚLĄSKIEJ AKADEMII MEDYCZNEJ

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
8	Dr n. med. Jadwiga Bylina	07.03.1906 Stryj	Instytut Onkologii Gliwice
9	Lek. med. Stanisław Bylina	08.05.1903 Stryj	I dyrektor i organizator – Instytut Onkologii Gliwice
10	Dr n. med. Helena Chruściel	25.09.1935 Lwów	stomatologia zachowawcza
11	Prof. dr. hab. Tadeusz Lesław Chruściel	30.06.1926 Lwów	farmakolog kliniczny
12	Dr n. med. Zbigniew Cygan	16.01.1929 Lwów	biochemia
13	Dr hab. Anna Cywińska-Jaworska	22.10.1924 Wilno	chirurg stomatolog
14	Prof. dr hab. Jeremi Czaplicki	30.07.1930 Łozy, woj. wołyńskie	okulista, farmakologia
15	Prof. dr hab. Ariadna Gierek	01.05.1938 Wilno	okulistyka
16	Prof. dr hab. Tatiana Gierek	08.08.1942 Wilno	laryngologia
17	Dr n. med. Helena Gołoś	22.01.1926 Łojki, pow. augustowski, szk. podst. Grodno	stomatologia zachowawcza
18	Prof. dr hab. Olgierd Antoni Granicki	11.10.1924 Grodno, woj. wileńskie	choroby zakaźne
19	Dr n. przyr. Alina Jadwiga Grzybek	26.04.1932 Wilno	biologia – parazytolog
20	Prof. dr hab. Zbigniew Stanisław Herman	17.12.1935 Tłuste, pow. zaleszczycki na Podolu	farmakologia
21	Prof. dr hab. Leszek Ilewicz	15.03.1930 Lwów	stomatologia zachowawcza
22	Prof. dr hab. Waldemar Janiec	20.04.1935 Ratno, pow. Kowel	farmakolog
23	Prof. dr hab. Antoni Leopold Karasiński	13.06.1934 Lwów	protetyka stomatologiczna
24	Dr n. med. Michał Kaszuba	14.07.1941 Drohobycz	stomatologia zachowawcza, organizacja ochrony zdrowia
25	Dr n. med. Leszek Książewski	25.09.1925 Lwów	chirurgia stomatologiczna
26	Prof. dr hab. Janusz Jerzy Konecki	27.01.1935 Rypne, pow. doliński, woj. stanisławowskie	histologia
27	Dr n. med. Alicja Kobierska-Szczepańska	10.01.1928 Tarnopol	pediatria, 1950–1953 mikrobiologia (studentka)
28	Dr n. med. Wacław Kowalski	11.04.1924 Baranowicze woj. nowogródzkie	patomorfolog
29	Prof. dr hab. Henryka Ludmiła Langauer-Lewowicka	12 VII 1922 Stryj	neurolog
30	Prof. ŚAM Zdzisław Myślak	23.04.1925 Lwów	toksykolog
31	Prof. dr hab. Tomira Amelia Neumayer-Sawaryn	14 VI 1924 Pińsk	mikrobiologia, choroby zakaźne
32	Prof. dr hab. Marian Pardela	01.04.1935 Skafat, pow. tarnopolski	chirurgia – Zabrze
33	Dr n. hum. Alfred Puzio	22.12.1930 Zamościska, pow. dubieński (Wołyń)	dyrektor Biblioteki Głównej ŚAM
34	Prof. dr hab. Edmund Tadeusz Rogala	2 I.10.1929 Bitków, woj. stanisławowskie	choroby wewnętrzne, alergologia
35	Prof. dr hab. Danuta Emilia Rogala-Zawada	08.03.1929 Lwów	alergologia, mikrobiologia od 1949 r.

Lp.	Tytuł naukowy, imię, nazwisko	Data i miejsce urodzenia	Specjalność
36	Prof. dr hab. Danuta Rożniecka-Rościszewska	14.04.1926 Lwów	neurologia, mikrobiologia
37	Prof. dr hab. Eugeniusz Samochowiec	01.05.1927 Pohost, pow. piński	ginekolog
38	Prof. dr hab. Stanisław Scheller	07.01.1928 Lwów	mikrobiologia
39	Jerzy Skolik	Lwów	woźny Zakł. Histologii oraz opiekun laboratorium prof. Czaplickiego
40	Dr hab. n. med. Andrzej Sychłowy	04.09.1941 Lwów	pediatria
41	Prof. dr hab. Ewa Szaflarska-Stojko	21.06.1939 Lwów	patomorfologia-farmacja
42	Prof. dr hab. Jan Zbigniew Szczepański	01.01.1929 Kozowa, pow. Brzeżany, woj. tarnopolski	pediatra
43	Lek. med. Józef Szpecht	16.12.1927 we Lwowie	organizator Zakładu Medycyny Sądowej
44	Prof. dr hab. Zdzisława Świerczyńska	15.03.1926 Probużno, woj. tarnopolskie	endokrynologia, farmakologia doświadczalna
45	Prof. dr hab. Roman Tadeusz Tarnawski	26 III 1941 Lwów	biochemia
46	Prof. dr hab. Witold Tuganowski	24.10.1938 Stońsk, pow. drohobycki	fizjologia
47	Prof. dr hab. Bolesław Turczyński	17.05.1932 Husiatyn, woj. tarnopolskie	interna i medycyna przemysłowa
48	Dr n. med. Zbigniew Władysław Tyczyński	31.01.1922 Skol, pow. stryjski	dyrektor PSK 1 w Zabrze
49	Prof. dr hab. Maria Agnieszka Wardas	29.06.1939 Lwów	biochemia Wydz. Farmacji
50	Dr n. med. Aleksandra Wąsowicz-Bober	2.01.1930 Lwów	radiologia, pediatria
51	Dr n. med. Andrzej Janusz Wejsflog	28.05.1938 Szczerc k. Lwowa	I Kat. i Klin. Chir. ŚAM, ortopedia Ochojec
52	Lek. med. Irena Krystyna Werszner-Sopotnicka	19.11.1920 Lwów	Kat. I Klin. Alergologii ŚAM w Zabrze
53	Prof. dr hab. Andrzej Kazimierz Wiczkowski	16.11.1943 Stanisławów	Kat. I Zakł. Biologii Lekarskiej ŚAM w Zabrze
54	Prof. dr hab. Eugeniusz Emil Wierzyński	16.07.1925 Rzeszów, 1940–1945 uczeń, następnie tech. dent. we Lwowie	protetyka stomatologiczna
55	Dr n. med. Romana Winter	19.02.1936 Lwów	adiunkt biochemia
56	Dr n. med. Marek Zacharewicz	1914 Odessa	Katedra i Zakład Higieny Ogólnej
57	Doc. dr hab. Władysław Zaleski	08.06.1904 Brzeżany, woj. tarnopolskie	stomatologia zachowawcza
58	Dr n. med. Helena Jadwiga Zduńczyk-Pawetek	24.09.1923 Lwów	ftyzjopneumonologia – ŚAM Biskupice
59	Dr hab. n. med. Stanisław Edward Żebrowski	18.10.1917 Charków (Rosja) następnie zam. Wilno, Kowno	Kat. i Klin. Neurologii ŚAM
60	Lek. med. Bolesław Żychowski	01.08.1930 Mosty Wielkie, woj. lwowskie	Katedra i Zakład Organizacji Ochrony Służby Zdrowia
61	Prof. dr hab. Roman Tarnawski	26.03.1941 Lwów	biochemia
62	Prof. dr hab. Maria Trusz-Gluza	26.09.1941 Lwów	choroby wewnętrzne, kardiologia

Rozdział tych dwóch grup miał na celu pokazanie różnych społeczności tworzących i rozwijających tę samą szkołę wyższą.

Pierwsza grupa to ludzie już ukształtowani, z dorobkiem naukowym, określonym światopoglądem i wyraźnymi preferencjami politycznymi. Do końca nie zaakceptowali nowego miejsca pobytu, nowej sytuacji politycznej. Dla nich Śląsk był tylko przystankiem po „wypędzeniu” z miast, w których się urodzili, wyrosli, kończyli szkoły średnie, studia, rozwijali swoje pasje naukowe. Ich Ojczyzną były Kresy, na tamtejszych cmentarzach spoczywają ich najbliżsi. Pomimo takiego obciążenia psychicznego stworzyli od podstaw – w obcym i jakże odmiennym miejscu – uczelnię na bardzo wysokim poziomie.

Druga grupa, zdecydowanie liczniejsza, to ci którzy przyjechali z tzw. pierwszą repatriacją (ekspatriacją), jako ludzie bardzo młodzi, cza-

sami dzieci. Na Śląsku zdobyli wykształcenie, pracę, zakładali rodziny. Wydawać by się mogło, że całkowicie zintegrowali się z tutejszymi realiami, ale sentyment do ziemi rodziców pozostał. Stąd liczne stowarzyszenia Lwowiaków i Kresowiaków, właśnie najliczniejsze na GŚ.

Brak źródeł pozwalających zweryfikować stosunek procentowy Kresowiaków tworzących Akademię do ogólnej liczby pracowników z pierwszych lat istnienia uczelni nie ułatwia precyzyjnego ustalenia tych zależności. Analiza nowo powstających katedr i zakładów pozwala jednak wysnuć wniosek, że w pierwszych latach to Kresowiaci stanowili zdecydowaną większość (min. 70%) pracowników uczelni. W późniejszych latach dochodziły osoby z innych ośrodków naukowych zlokalizowanych na terenie Polski pojałtańskiej.

W niniejszym opracowaniu podjęto również próbę oceny dorobku naukowego Kresowia-

Tabela III. Wykaz rozpraw doktorskich powstałych w latach 1960–1997 w Śląskiej Akademii Medycznej z uwzględnieniem procentowego udziału doktorantów pochodzenia kresowego (źródło: *Jubileuszowy katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych wykonanych w Śląskiej Akademii Medycznej*. Tom I, doktoraty, Katowice 1998)

Table III. List of doctoral dissertations created between 1960 and 1997 in Silesian University of Medicine, including the percentage of doctors from the borderland

Wydział	Kresowiaci	Ogółem	Kresowiaci (%)
Wydział Lekarski i Oddział Stomatologiczny lata 1950–1978	186	1004	18,53
Wydział Lekarski i Oddział Pielęgniarski w Katowicach lata 1979–1997	15	855	1,76
Wydział Lekarski i Oddział Stomatologiczny w Zabrze lata 1979–1997	14	815	1,72
Wydział Farmaceutyczny i Oddział Analityki Medycznej w Sosnowcu lata 1987–1997	0	128	0
Ogółem:	215	2802	7,68

Tabela IV. Wykaz habilitacji powstałych w latach 1960–1997 w Śląskiej Akademii Medycznej z uwzględnieniem procentowego udziału habilitantów pochodzenia kresowego (źródło: *Jubileuszowy katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych wykonanych w Śląskiej Akademii Medycznej*. Tom II habilitacje, Katowice 1998)

Table IV. List of habilitations created between 1960 and 1997 in Silesian University of Medicine, including the percentage of Associate Professors from the borderland

Wydział	Liczba habilitacji		Kresowiaci (%)
	Kresowiaci	ogółem	
Wydział Lekarski i Oddział Stomatologiczny lata 1960–1978	42	168	25
Wydział Lekarski i Oddział Pielęgniarski w Katowicach lata 1979–1997	3	87	3,45
Wydział Lekarski i Oddział Stomatologiczny w Zabrze lata 1980–1997	10	56	17,86
Ogółem:	55	311	17,69

ków na podstawie liczby rozpraw doktorskich i habilitacji przeprowadzonych w SAM w stosunku do ich ogólnej liczby w latach 1960–1997. Powinno to dać obraz procentowy udziału Kresowiaków w ogólnej liczbie zatrudnionych w uczelni. Wyniki tej analizy przedstawiono w tabelach III i IV.

Wśród tych, którzy przyczynili się do dalszego rozwoju Akademii, pracownicy pochodzenia kresowego również stanowili liczną grupę. Natomiast uczelnia w owym czasie kształciła już studentów pochodzących nie tylko ze wschodu, lecz przede wszystkim z GŚ i Opolszczyzny, a także z Małopolski i Kielecczyzny.

Na zakończenie można postawić wniosek, iż w powstaniu Akademii Lekarskiej (Śląskiej Akademii Medycznej) Kresowiaci odegrali zasadniczą rolę, gdyż stanowili większość pierwszej kadry naukowej tworzącej zrąb nowej uczelni. Trzeba zaznaczyć, że w trakcie opracowywania niniejszego materiału nie udało się dotrzeć do niektórych nazwisk osób zatrudnionych w uczelni. Jest też grupa osób pochodzenia kresowego, których dat i miejsc urodzenia nie można było ustalić. W związku z tym podjęty temat wymaga dalszych prac w celu dotarcia do wszystkich dostępnych materiałów.

Podziękowanie

Autorka dziękuje Panu Profesorowi Leszkowi Ilewiczowi za pomysł pracy oraz nieocenioną pomoc merytoryczną podczas jej redagowania.

Autorka dziękuje Panu Doktorowi Janowi Rauchowi za pomoc przy zbieraniu materiałów i redagowaniu niniejszej pracy.

PIŚMIENICTWO

1. Pawłowiczowa M. Etapy wyniszczenia Polaków i ich kultury na Kresach po roku 1939. W: Ludobójstwo i wygnania na Kresach. Cz. 1: Zbiór referatów. Red. A. Peretiatkiewicz, Katowice-Oświęcim 1999: 45.
2. Mały Rocznik Statystyczny Warszawa T. 8: 1937, T. 10: 1939, T. 11: 1947, T. 12: 1948, T. 13: 1950.
3. Kraus J. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1940. Portret Kresowej Uczelni, Kraków 2007: 56.
4. Wanatowicz M. Rys historyczny lecznictwa na Śląsku w XIX i XX w. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. A. Puzio T. 2. Katowice 1995: 15.
5. Pawłowiczowa M. Etapy wyniszczenia Polaków i ich kultury na Kresach po roku 1939. W: Ludobójstwo i wygnania na Kresach. Cz. 1: Zbiór referatów. Red. A. Peretiatkiewicz, Katowice-Oświęcim 1999: 33.
6. Pawłowiczowa M.: Etapy wyniszczenia Polaków i ich kultury na Kresach po roku 1939. W: Ludobójstwo i wygnania na Kresach. Cz. 1: Zbiór referatów. Red. A. Peretiatkiewicz, Katowice-Oświęcim 1999: 53.
7. Wanatowicz M. Rys historyczny lecznictwa na Śląsku w XIX i XX w. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. A. Puzio T. 2. Katowice 1995: 18.
8. Wanatowicz M. Rys historyczny lecznictwa na Śląsku w XIX i XX w. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. A. Puzio T. 2. Katowice 1995: 13.
9. Pawłowiczowa M. Etapy wyniszczenia Polaków i ich kultury na Kresach po roku 1939. W: Ludobójstwo i wygnania na Kresach. Cz. 1: Zbiór referatów. Red. A. Peretiatkiewicz, Katowice-Oświęcim 1999: 44–57.
10. Gibiński K., Japa J. Dorobek naukowo-badawczy. Medycyna kliniczna. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. A. Puzio T. 3. Monograficzny. Katowice 1997: 225–234.
11. Zahorski W. Działalność i dorobek Śląskiej Akademii Medycznej w latach 1948–1958. W: Dziesięciolecie Śląskiej Akademii Medycznej. Red. K. Gibiński. Zabrze 1958: 5–7.
12. Kraus J. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1940. Portret Kresowej Uczelni. Kraków 2007: 72.
13. Dyrda J.M. Feliks Stanisław Presser-Turski. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. A. Puzio. T. 2. Katowice 1993: 207–209.